

NIBIO

NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

Skjøtselsplan for kystlynghei på Staulen, Herøy kommune

NIBIO RAPPORT | VOL. 5 | NR. 132 | 2019

Thomas Holm Carlsen

Avdeling for kulturlandskap og biologisk mangfold, Tjøtta

TITTEL/TITLE

Skjøtselsplan for kystlynghei på Staulen, Herøy kommune.

FORFATTER(E)/AUTHOR(S)

Thomas Holm Carlsen

DATO/DATE:	RAPPORT NR./ REPORT NO.:	TILGJENGELIGHET/AVAILABILITY:	PROSJEKTNR./PROJECT NO.:	SAKSNR./ARCHIVE NO.:
15.01.2020	5/132/2019	Åpen	51284	19/00786
ISBN:	ISSN:	ANTALL SIDER/ NO. OF PAGES:	ANTALL VEDLEGG/ NO. OF APPENDICES:	
978-82-17-02429-3	2464-1162	19	3	

OPPDRAAGSGIVER/EMPLOYER:

Fylkesmannen i Nordland, Miljøvernavdeling

KONTAKTPERSON/CONTACT PERSON:

Anne Sofie Bråge Fjeldstad

STIKKORD/KEYWORDS:

Skjøtsel, kulturlandskap, kystlynghei, utvalgt naturtype, tilskuddsordning for trua naturtyper, Staulen, Herøy kommune

FAGOMRÅDE/FIELD OF WORK:

Kulturlandskap og biologisk mangfold

SAMMENDRAG/SUMMARY:

Utarbeidelse av skjøtselsplanen for kystlynghei på Staulen i Herøy kommune er utført på oppdrag fra Fylkesmannen i Nordland, Miljøvernavdeling. Skjøtselsplanen baserer seg på feltbefaring og intervjuer med beitebruker. Den opprinnelige registrerte kystlyngheilokaliteten på østsida av Staulen har blitt redusert i størrelse. I tillegg har det blitt registrert en ny kystlyngheilokalitet på vestsida av Staulen. Begge lokaliteter får verdi B, viktig.

Rapporten er delt inn i to hoveddeler. Første del gir en kort beskrivelse av kystlynghei. Andre del er rettet mot den som skal utføre skjøtsel og forvaltningen, og omhandler naturgrunnlaget og dagens drift i området, samt beskrivelsen av konkrete restaurerings- og skjøtselstiltak innenfor lokaliteten.

LAND/COUNTRY:	Norge
FYLKE/COUNTY:	Nordland
KOMMUNE/MUNICIPALITY:	Herøy
STED/LOKALITET:	Staulen

GODKJENT /APPROVED

Anders Nielsen

NAVN/NAME

PROSJEKTLEDER /PROJECT LEADER

Thomas Holm Carlsen

NAVN/NAME

NIBIONØRSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

Forord

Utarbeidelse av skjøtselsplanen for kystlynghei på Staulen i Herøy kommune er utført på oppdrag fra Fylkesmannen i Nordland, Miljøvernnavdeling. Skjøtselsplanen gir faglig funderte anbefalinger for restaurering og skjøtsel av den trua og utvalgte naturtypen kystlynghei og er i samsvar med handlingsplanen kystlynghei (Direktoratet for naturforvaltning 2010). Skjøtselsplanen baserer seg på feltbefaring og intervjuer med beitebruker.

Rapporten er delt inn i to hoveddeler. Første del gir en kort beskrivelse av kystlynghei. Andre del er rettet mot den som skal utføre skjøtsel og forvaltningen, og omhandler naturgrunnlaget og dagens drift i området, samt beskrivelsen av konkrete restaurerings- og skjøtselstiltak innenfor lokaliteten.

Som vedlegg finnes en beskrivelse av de verdifulle naturtypene som inngår i drifta. Den genererer i hovedsak informasjon rettet inn mot forvaltning, inkludert søkbare egenskaper for området i Miljødirektoratets naturbase.

NIBIO på Tjøtta takker beitebruker og grunneier Jan A. Johansen og Fylkesmannen i Nordland v/Anne Sofie Bråge Fjeldstad for informasjon, innspill og for godt samarbeid.

Tjøtta, 1. desember, 2019

Thomas H. Carlsen

Prosjektleder

Innhold

1	Kystlynghei.....	5
1.1	Lyngsviing	7
1.2	Restaurering av kystlynghei.....	7
2	Skjøtselsplan for Staulen, Herøy kommune	8
2.1	Innledning.....	9
2.2	Hensyn og prioriteringer	12
2.3	Tradisjonell og nåværende drift	12
2.4	Aktuelle erfaringer med skjøtselen	12
2.5	Artsmangfold og observerte endringer	12
2.6	Evaluering/vurdering av skjøtselen	13
2.7	Mål for kystlyngheia	13
2.8	Restaureringstiltak (engangstiltak eller tiltak som gjennomføres over en avgrensa periode).....	13
2.9	Skjøtselstiltak (tiltak som gjentas årlig).....	14
2.9.1	Beiting	14
2.9.2	Andre aktuelle skjøtselstiltak	14
2.10	Oppfølging av skjøtselsplanen.....	14
2.11	Bilder fra Staulen	15
	Referanser	19
	Vedlegg.....	20
1	Lokalitetsbeskrivelse i Naturbase	20
1.1	Staulen vest.....	20
1.2	Staulen (oppdatering)	23
2	Retningslinjer for sviing	26
2.1	Lyngsviing som skjøtselsmetode – en kort introduksjon	26
2.2	Retningslinjer for sviing.....	27
3	Tiltakslogg, grunneiers notater.....	30

1 Kystlynghei

Kystlyngheiene er skapt ved rydding av skog, lyngsviing, beiting og lyngslått. De har utviklet seg gjennom gjensidig påvirkning mellom lynghei og beiting, først og fremst med gammelnorsk sau, men også med geit og sommerbeiting med storfe. Helårsbeite med gammelnorsk sau ansees som den viktigste driftsmåten for å ta vare på kystlynghei. Ved innsiktsfull drift kan en også skjøtte kystlynghei ved beiting med spælsau, norsk kvit sau eller andre saueraser fra tidlig vår til sein høst, og tidvis vinterbeiting kombinert med tilleggsføring når forholdene tilsier det. Storfe som kviger, sinkyr (kyr i tørrperioden), ammekyr med kalv samt kastrater kan beite i kystlynghei om sommeren når det inngår strandeng eller andre arealer med gras- og halvgras i tilstrekkelig omfang i beiteområdet som helhet.

Beiting er viktig for ivaretagelsen av kystlyngheiene, og i snøfattige og vintermilde kyststrøk med kystlynghei finner man former for utegangerdrift. Hold av dyr, uansett driftsform, krever at man følger tilhørende regelverk, se www.lovdatab.no. Utegangerdrift er omtalt spesifikt flere steder i regelverket, med både egne tilpasninger og med dispensasjoner fra hovedregelverket mot at enkelte vilkår holdes. Av viktige regelverk å sette seg inn i, kan man trekke frem: «Lov om dyrevelferd» (Dyrevernløva), «Forskrift om velferd for småfe», «Forskrift om velferd for produksjonsdyr», «Forskrift om merking, registrering og rapportering av småfe» og «Forskrift om bekjempelse av dyresjukdommer».

Dispensasjon om «utegang uten tjenlig oppholdsrom» krever tillatelse fra Mattilsynet.

For å kunne tilpasse dyretallet til beitegrunnet, må beitegrunnet vurderes. Beitegrunnet påvirkes av variasjoner i både naturforhold og hevd, og må derfor vurderes for hvert enkelt beite. Ofte inngår det flere naturtyper i det samlede kystlandskapet som beites, noe som også bør tas inn i den totale vurderingen av dyretallet. Dette kan være strandenger som er gode vår- og sommerbeiter, eller myr som kan ha viktige halvgress og starr utover høst og vinter. Kystlynghei i god hevd utgjør gode beiter, og inneholder helst vekslinger av røsslyng i både pionerfase, byggefase og moden fase. Dette gjør at beitedyrene kan veksle mellom røsslyngplanter av ulik alder og høyde. Beitekvaliteten til røsslyngen varierer med alder, og særlig gammel, forvædet og skadet røsslyng forringer beiten mye. En del kystlyngheier finnes i vekslinger med mye bart berg, mens andre lyngheier danner tette tepper hvor røsslyngen har et høyt dekke. Både dekning og kvalitet på røsslyng tas med i beregningen av dyretall per arealenhet.

I «Forskriften om velferd for småfe», omtales utegangerdrift spesielt, og i § 18 «Unntak fra kravet om tjenlig oppholdsrom – utedrift», kan oppsummeres i følgende viktige punkt:

- 1) *Dyretallet skal tilpasses beitegrunnet.*
- 2) *Eier eller annen med ansvar for dyrene skal ha mulighet til raskt å skaffe tilstrekkelig og egnet fôr i tilfelle situasjoner der beitet ikke gir tilstrekkelig næring.*
- 3) *Det skal etableres fôringsplass som gjør det mulig å fôre dyrene på en god måte.*
- 4) *Terreng og vegetasjon skal gi tilstrekkelig ly, og dyrene skal ha beskyttende ullfell i kalde årstider.*
- 5) *Det skal etableres innhengning som gjør det mulig å samle dyrene.*
- 6) *Dyrene skal samles når det er nødvendig av dyrevernmessige hensyn, og minimum vår og høst for kontroll, merking, napping og klipping av ull, nødvendig parasittbehandling, o.l.*
- 7) *Paring skal skje slik at lamming og kjeing kan forekomme når beite- og klimaforhold er gunstige.*
- 8) *Tilsynet skal intensiveres før og under lamming.*

Gode vinterbeiter er nødvendig for et godt dyrehold. Nøkkelarten røsslyng inngår i beitegrunnet gjennom hele året, men er viktigst utover høsten og vinteren, da omfanget av andre beiteplanter reduseres. Selv om røsslyng er den viktigste vinterbeiteplanta, er tilgang på starr og gras som dyra

finner innimellom lyngen betydningsfull for det samlede næringsopptaket om vinteren. Småfe på utmarksbeite skal etter regelverket ha tilsyn minst en gang per uke i områder uten særskilt risiko. Ved mistanke om økt fare må tilsynet intensiveres slik at forhold som kan medføre dårlig velferd, syke, skadde og avmagrede dyr, oppdages så tidlig som råd er. Det er en forutsetning at beitelokalitetene gir muligheter for å komme til med nødfôr, også i perioder med dårlig vær. Beitene må ha tilstrekkelig ferskvannstilgang gjennom hele året. Det må planlegges løsninger for mulig vannmangel, både sommer som vinter.

Gammelnorsk sau og andre husdyrslag

Gammelnorsk sau (ofte kalt villsau) er mye brukt i utegangerdrift i kystlynghei, ettersom det er en hardfør, lett sau som er tilpasset helårsbeiting hvor det er vilkår for det. Under de riktige kombinasjoner av milde vintre, tilstrekkelig med areal og velskjøttede kystlyngheier, greier gimrer og voksne sauer av gammelnorsk sau seg vanligvis tilfredsstillende gjennom vinteren. Paring skal skje slik at lamming om våren ikke starter før beitegraset er kommet i vekst slik at sauene finner næringsrikt fôr til produksjon av melk. Kommer det tungt snøfall som blir liggende, og som gjør det vanskelig for sauene å få tak i tilstrekkelig fôr, må en straks sette inn tiltak med tilleggsfôring og om nødvendig hente dyrene i hus og/eller innhegning med ly for nødvendig oppfølging. Innholdet av protein i beiteplantene gjennom vinteren er gjerne noe knapt. Gammelnorsk sau kan i noen grad tære litt på kroppsreserver gjennom vinteren. Dyrene må da ha fått bygd opp kroppsreserver gjennom sommer, høst og førjulsvinter.

Gammelnorsk sau er godt tilpassa beiting i kystlynghei.

Dersom lammene fra sau i kystlynghei ikke har nådd tilfredsstillende slaktevekt, kjøttsetting og fettinnhold ved tidspunktet for høstslaktning må man gjøre tilpasninger. Disse lammene som ikke er slaktemodne må da overvintres på en måte som sikrer tilstrekkelig fôrtilgang og god dyrevelferd. Små sauelam må ikke gå sammen med vær slik at de kan bli paret, da drektighet krever svært mye og setter individet tilbake i utvikling, og kan være i strid med kravet om godt dyrehold. Produksjonsmessig er det heller ikke noen god løsning at utegangersau lammer årsgamle, da en lett kan komme inn i en vond sirkel med seinere lamming og dermed små lam om høsten.

Vanlig norsk kvit sau og andre norske langhalet raser med regional utvikling og tilpassing (steigar, cheviot, ryggja), spælsau og eventuelt andre saueraser kan også beite i kystlynghei lenge utover høsten der det er vilkår for det, og i deler av vinteren når det blir kombinert med innefôring som sikrer dyra tilstrekkelig med energi og protein. Driftsmåten som kombinerer utegangerdrift og innefôring er lite brukt i dag sammenlignet med tidligere, men er fortsatt i bruk m.a. i området ved Lindesnes i Vest-Agder, Rogaland, Hordaland og enkelte steder videre nordover langs kysten. Beiting med de langhala sauerasene eller spælsau i kystlynghei gjennom sommeren vil ofte gi mindre tilvekst på lamma enn annet utmarks- eller fjellbeite. Mengdeinnslaget av gras og urter er viktig, det gjelder å få en god start på tilveksten hos lamma fra våren av, og at tilveksten ikke stagnerer og blir for lav når en kommer utover sommeren og seinsommeren. Ved større innslag av strandeng i tilknytning til kystlynghei, kan beitet være tilfredsstillende som sommerbeite både til tyngre saueraser og stedvis til storfe (sinky, kviger, kastrater, ammekyr). Naturtypen strandeng er det generelt mer av på deler av Trøndelagskysten og særlig i Nordland (Helgelandskysten) enn hva som er tilfelle på Vestlandet.

1.1 Lyngsviing

Lyngsviing er avgjørende både for opprettholdelse av ønsket artsinnhold i lyngheiene og det biologiske mangfoldet, og for sikring av godt og tilstrekkelig beitegrunnlag. Det er derfor viktig å planlegge lyngsviingen for flere år framover slik at man til enhver tid har den mosaikk av grasarealer og lyngarealer av forskjellig alder som er ønskelig. Ved planleggingen av avsviingen må man også ta hensyn til spesielle verdier knyttet til området, slik som fugl, kulturminner, landskapestetikk og eventuelle erosjonsproblemer. Det er viktig å orientere seg om hvilke verdier som finnes i området gjennom f.eks. forvaltningsorgan som kommunen, fylkeskommunen, Fylkesmannen eller Miljødirektoratet/Statens Naturoppsyn, og tilpasse den planlagte skjøtselen til disse verdiene. Når det gjelder lyngsviing, er de generelle rådene at avsviingsflatene ikke skal være for store. Med store avsviingsområder minker det biologiske mangfoldet og sauen får vanskeligere for å finne godt fôr i tilstrekkelige mengder til enhver tid. For lammenes tilvekst er det spesielt viktig at det finnes lett tilgjengelige grasarealer fra våren og utover sommeren. Lyngsviingsarbeidet blir imidlertid mer arbeidskrevende når avsviingsarealene er små så det gjelder å finne en passe balanse.

Lyngsviing er ei vanleg skjøtselsform i kystlynghei.

I denne sammenheng er det viktig å kunne vurdere og bestemme hvor lang tid det skal gå mellom hver gang man svir av samme område dvs. hvilken rotasjonsperiode lyngheivegetasjonen skal ha. Utviklingen av røsslyngplanten går gjennom flere faser, fra pionerfase til byggefase og videre til moden fase. Førproduksjonen er høyest i tidlig byggefase. Når lyngen begynner å bli gammel ("moden") dvs. vanligvis når den har blitt 20-30 cm høy, brenner man på nytt. Hvor lang tid det tar varierer med klima, lokale vokseforhold og beitetrykk, men man regner med 8-20 år. Siden utviklingen av røsslyngen kan variere så mye er det viktig at man lager individuelle skjøtselsplaner som tar hensyn både til røsslyngens evne til å regenerere, røsslyngens tilveksthastighet og en vurdering av problemarter som kan komme inn etter sviing. Eksempler på problemarter er einstape, sitkagran, rynkerose og tistler.

Selve avsviingsarbeidet må også planlegges nøye med hensyn til hvor ilden skal starte og avsluttes. Myr- og vannkanter kan være naturlige avslutningslinjer, men det hender at man må lage branngater (5-6 m) for å sikre en god avslutning. Man må sørge for å ha brannsløkkingsutstyr tilgjengelig og man må varsle brannvesenet på forhånd. Naboer bør også varsles. Det er viktig å være mange nok for å sikre at man kan styre brannen. Brenning må bare gjennomføres under gunstige værforhold og med tele eller fuktig jord, dvs. i perioden fra sein høst til tidlig vår. Hvis man ikke selv har erfaring med lyngsviing, bør man få hjelp fra noen med erfaring, i hvert fall første gangen.

1.2 Restaurering av kystlynghei

I gammel lynghei dvs. lynghei som ikke har vært brent på lenge, kan det være et kraftig oppslag av busker og trær. Hvis lyngheia skal tas i bruk igjen bør dette ryddes før man brenner på nytt. Noe bjørk, rogn og ulike vierarter bør imidlertid settes igjen fordi det kan være viktig "tilskuddsfôr" for sauen. I gammel lynghei er det mer mose og lav i bunnsjiktet enn i lynghei som har vært i kontinuerlig drift. Det kan forårsake seinere regenerering av vegetasjonen etter sviing. I tillegg kan gammel lyng ha vanskeligere for å sette rotskudd, noe som også forsinker regenereringen. Selv om regenereringen i gammel røsslyng går seint etter første sviing, kan det gå raskere ved ny sviing. Det beste resultatet oppnås imidlertid i områder som ikke er for gjengrodde.

2 Skjøtselsplan for Staulen, Herøy kommune

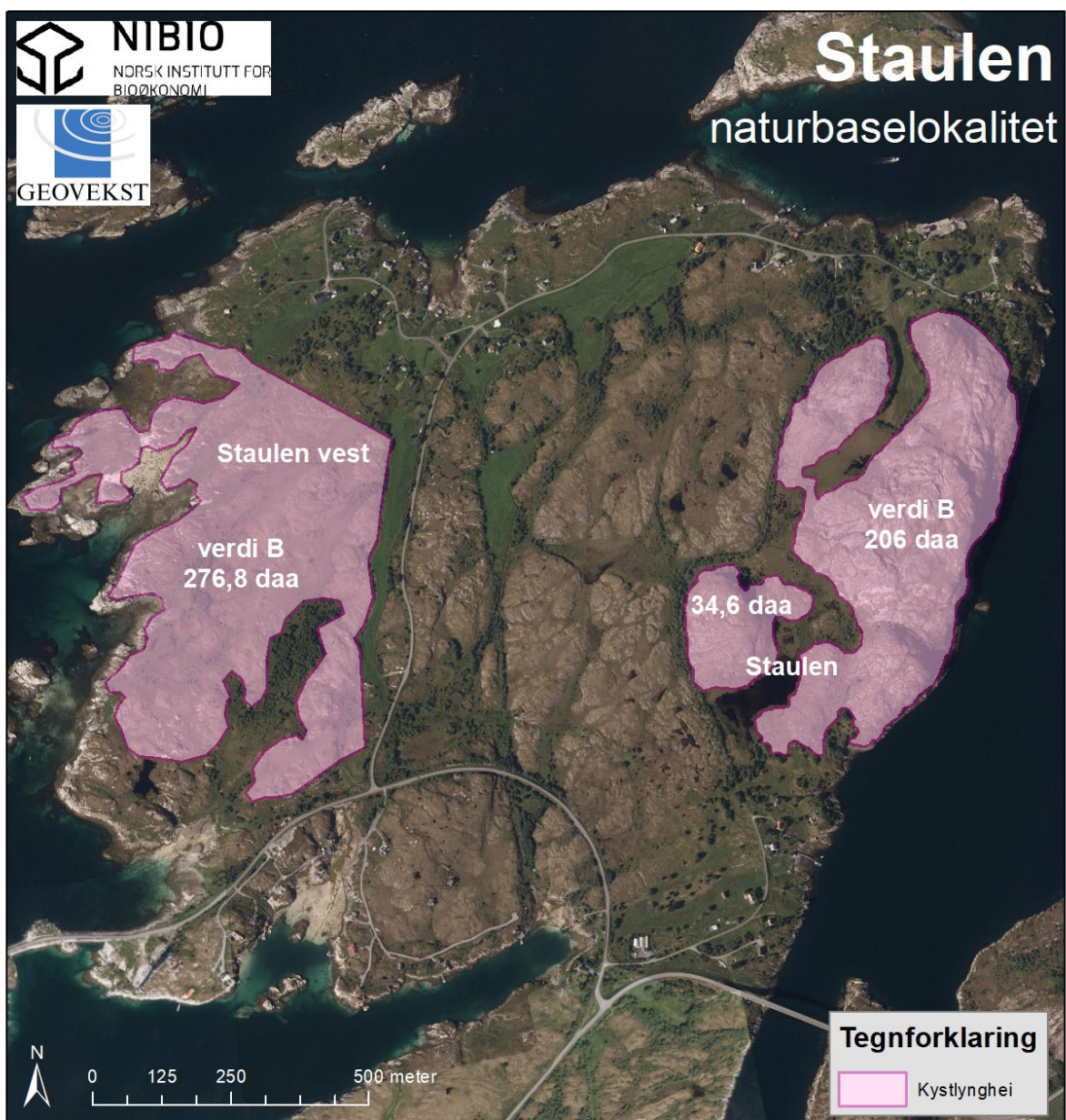
GRUNNEIER: Jan A. Johansen m.fl		ANSVAR SKJØTSEL: Jan A. Johansen		LOKALITETSVERDI I NATURBASE: Staulen (D07) verdi B, viktig Staulen vest (D07) verdi B, viktig	
DATO UTARBEIDING AV 1.SKJØTSELSPLAN: 01.12.2019			DATO BEFARING (1.SKJ.PL.): 06.08.2019		
DATO REVIDERING:			DATO BEFARING (REVIDERING):		
KONTAKT MED GRUNNEIER/BRUKER (TELEFON, BEFARING, EPOST MM): August, 2019: befaring og intervju November, 2019: innhenting av tilleggsinfo fra beitebruger/grunneier.					
1.SKJØTSELSPLAN UTFORMET AV : Thomas H. Carlsen				FIRMA: NIBIO	
UTM SONE LOKALITET(ER): 33W	NORD: 7326441	ØST: 0377064	GNR./BNR.: 54/3,8-11,13,20,23		
NÅVÆRENDE AREAL PÅ SKJØTSELSPLAN-/NATURBASE LOKALITET: Skjøtselsplanareal: 395 dekar + 757 dekar Hvorav: Kystlynghei: 277 dekar (Staulen vest) + 241 dekar (Staulen) AREAL (ETTER EVENTUELT RESTAURERING):		DEL AV VERNEOMRÅDE: Nei HVILKET VERN:		DEL AV UTVALGT KULTURLANDSKAP: Nei	

2.1 Innledning

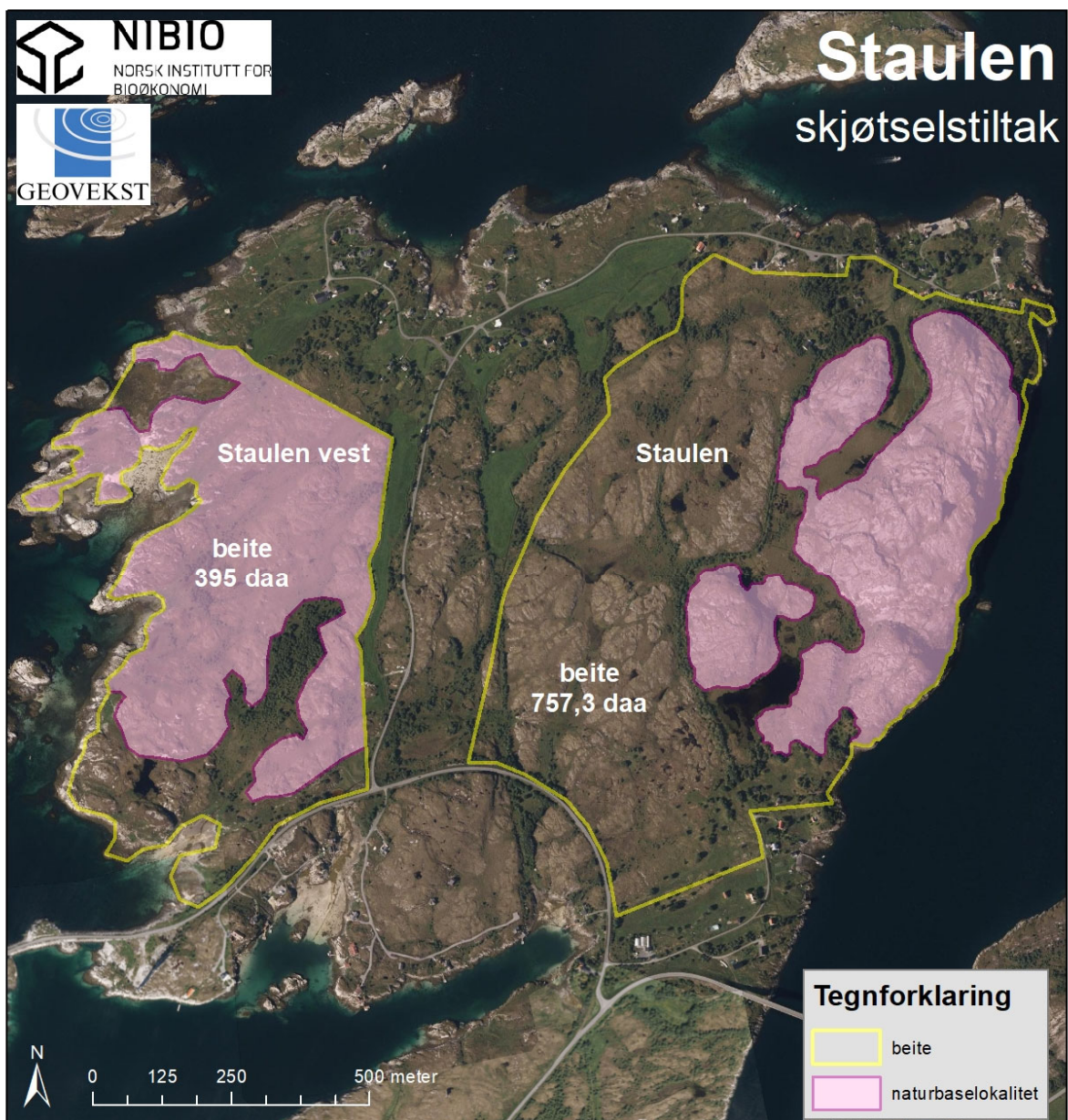
Staulen hører til Herøy kommune og er ei øy med fastlandsforbindelse både til Dønna over Åkviksundet og til Nord- og Sør-Herøy. Størrelsen på Staulen er ca 2,6 km². Øya er stort sett flat og vekslende mellom tørre, skrinne og åpne grunnlendte partier i veksling med fuktigere myrlendt partier. Det finnes også skogpartier med bjørk, klatter med sitkagran, innmarksarealer i bruk og enkelte åpne vann på Staulen. De viktige kystlyngheilokalitetene ligger på vest og østsida av øya (se figur 1). Kystlyngheia i øst er hovedsakelig en fjellrygg som strekker seg opp til 54 meter o.h. (Staulhamran). Bebyggelsen og de gamle innmarksarealene ligger hovedsakelig i den nordlige delen av Staulen med hovedgårdene Sandvikja og Nordstaulen, samt en gård og noen fritidsboliger på østsida, sør for Staulhamran som heter Sørstaulen. Det ligger også noen hytter på sørsida av Seløyveien ved Tronåsen og Båthågjen. Sau beiter på inngjerdede områder både på østsida og på vestsida av Staulen (se figur 2).

Berggrunnen består hovedsakelig av ulike typer gneis i veksling. Noen partier med granitt finnes også som ganger i gneisen i den vestlige delen av øya. Helt i nordøst ved Nordstaulen finnes et lag med kalkspatmarmor i veksling med kalksilikatskifer, amfibolitt og gneis. Samme kalkrike laget finnes også ved Sørstaulen i øst og ved Båthågjen i vest. Kalkspatmarmor dekker totalt kun en liten del av Staulen.

Lokaliteten ligger i mellomboreal vegetasjonssone og i klart oseanisk vegetasjonsseksjon (O2).

Figur 1: Oversiktskart som viser de to nye/oppdaterte naturbaselokalitetene på Staulen.

Figur 2: Skjøtelskart med aktuelle tiltak for å sikre verdiene i kystlyngheia på Staulen.

2.2 Hensyn og prioriteringer

Kystlyngheipartiene på Staulen er stedvis svært skrinne med mye nakent berg. Dette gjelder spesielt den østlige lokaliteten. Vegetasjonen påvirkes betydelig av vær-situasjonen ved at det raskt kan tørke ut i heia og føre til dårligere beite-kvalitet og i verste fall massedød av røsslyng og andre planter. På den andre siden har ikke beitedyrene noen problem med å finne vann til tross for kortere eller lengre tørkeperioder. Naturen er ekstremt skiftende på Staulen fra de fuktigste våtpartier med åpne vann direkte opp på skrinne og tørkeutsatte nakne berg, åpen grunnlendt mark og kystlynghei.

Partier med gammel og grov røsslyng kan med fordel svis av. Det er ikke et betydelig behov for å svi og er derfor ikke avgrenset på skjøtselskartet (figur 2). Om man ønsker å forsøke med lyngbrenning er det en fordel å gjøre dette høyt i terrenget (ild går alltid oppover) og lete etter egnende partier med grov og gammel røsslyng på Staulhamran.

2.3 Tradisjonell og nåværende drift

Tidligere var det drift i alle tre gårdene på Staulen (Sandvika, Nordstaulen og Sørstaulen). Hvert bruk hadde noen få melkekyr, kalver og noen sau slik som var vanlig rundt omkring på helgelandskysten fram til på 1960-tallet. Man kombinerte gjerne gårdsdrifta med fiske. Drifta på gårdene opphørte gradvis og da nåværende beitebruker startet opp i 1991 var det kun noe drift med sau igjen på Sørstaulen. I utmarka vises spor etter torvuttak, som antas å ha vært en viktig ressurs for brensel og evt. strø i tiden med aktive gårdsbruk.

I dag driver Jan Johansen med sau på Staulen. To beiteområder er gjerdet inn i utmarka. Det vestlige beiteområdet er på 395 dekar og det østlige som inkluderer fjellpartiet er på 757 dekar (se figur 2). Antallet sau som slippes ut på beite på våren varierer mellom 6 og 12 i begge beiteområdene. Lammene kommer i tillegg. Rasen er norsk kvitsau (NKS). Beiteperioden starter i mai i begge områder. Etter at lammene har blitt sortert ut for slakting settes søyene tilbake i beiteområdene. I den vestlige delen settes det ut flere dyr som har blitt sanket inn fra nærliggende utmarksøyer. Sauene går ute på beitet til klipping i november.

2.4 Aktuelle erfaringer med skjøtselen

Beitebruker er godt fornøyd med beite på Staulen i form av gode slaktevekter som tyder på at det er nok mat for antall dyr i dagens besetning. Tilstanden på kystlyngheia i den vestlige lokaliteten (Staulen vest) er god, med hovedmengde røsslyng i ung- og byggefase. Tilstanden på kystlyngheia i øst (Staulen) er noe dårligere der det stedvis er gammel og død røsslyng som med fordel kan svis bort for å gi bedre beite på sikt. Fjellpartiene er også svært skrinne med mye nakent berg og grunnlendt mark. Begge beiteområdene har rikelig tilgjengelig vann hele året.

2.5 Artsmangfold og observerte endringer

Kystlyngheilokaliteten Staulen vest er dominert av røsslyngrik kystlynghei i hevd og i god tilstand. Andre arter som preger heivegetasjonen er krekling, molte, torvmyrull, blokkebær, litt einer, skrubbær, bakkefrytle, smyle, tyttebær, flekkmariehånd og et relativt tykt heigråmosedekke. En god del bjørkeoppslag i feltsjiktet som delvis holdes nede gjennom beiting. I søkk i landskapet finnes rikmyrer og strandsumper. Her vokser arter som myrklegg, jåblom, myrhatt, kornstarr, harerug, fjellfrøsjerne. I saltere parti dominerer rustsivaks. Flere av myrene og strandsumpene går mot sjøen over i strandenger og tangvoller.

Stedvis har bjørkeskog etablert seg med feltsjikt dominert av sølvbunke, gulaks, mjøduert, engkvein, blåstarr, fjellfrøstjerne, slåttestarr, nebbstarr (NT på rødlista), gulstarr, fjelltistel, harerug og tepperot. Det er også et busksjikt med rogn, selje og bjørk og gir et gjengrodd inntrykk. Artsutvalget røper et sterkt semi-naturlig preg av noe som tidligere har vært myr eller fukteng/våteng.

Den østlige kystlyngheilokaliteten er tørrere, brattere og skinnere. Her opptrer kystlynghei i mosaikk med nakent berg og åpen grunnlendt mark. Røsslyng dominerer i partier sammen med krekling, molte, torvmyrull, smyle med heigråmose i bunn.

2.6 Evaluering/vurdering av skjøtselen

OPPSUMMERENDE VURDERING	I HØY GRAD	IMIDDELS GRAD	I LITEN GRAD
Har skjøtselen vært tilfredsstillende for å oppnå målene, jf skjøtselsplanen som nå revideres?			
Bør skjøtselen endres for neste skjøtselsplanperiode (neste 5 år)?			X
Er det realistisk at lokaliteten holdes i hevd de neste 5 åra?		X ^a	

^a Beitebruker vurderer å legge ned drifta i nærmeste framtid

2.7 Mål for kystlyngheia

HØVEDMÅL FOR LOKALITETEN(E): Sikre en åpen kystlynghei i god tilstand gjennom beite og evt. lyngsviing (partier med gammel og død røsslyng)
EVENTUELLE SPESIFIKKE MÅL FOR DELOMRÅDER:
TILSTANDSMÅL FOR ENKELTE AV ARTENE: Røsslyng skal forekomme i ulike stadier med hovedtyngde i byggefase og i ung fase

2.8 Restaureringstiltak (engangstiltak eller tiltak som gjennomføres over en avgrensa periode)

RESTAURERINGSTILTAK (KORT BESKRIVELSE, REDSKAPSBRUK M.M.)	PRIORITERING (ÅR)	AREAL/ (DEL)OMRÅDE	TIDSRUM (MND/UKE)
Det er behov for å tynne ut bjørk i områder med mye krattoppslag. Partier med bjørkeskog bør få stå.	2020-2025	I begge naturbase-lokaliteter	

2.9 Skjøtselstiltak (tiltak som gjentas årlig)

2.9.1 Beiting

BEITETILTAK (KORT BESKRIVELSE, REDSKAPSBRUK M.M.)	PRIORITERING (ÅR)	AREAL/ (DEL)OMRÅDE	TIDSROM (MND/UK E)
Beite med 6-12 søyer + lam (NKS) i Staulen vest (det vestlige beiteområdet). Beiteperiode bør være minst 6 måneder. Optimal er fra mai til klipping i oktober/november. Lammene blir sortert ut til slakting i løpet av september	Årlig	395 dekar (hvorav 277 dekar er registrert verdifull kystlynghei)	Mai – okt/nov
Beite med 6-12 søyer + lam (NKS) i Staulen (det østlige beiteområdet). Beiteperiode bør være minst 6 måneder. Optimal er fra mai til klipping i oktober/november. Lammene blir sortert ut til slakting i løpet av september	Årlig	757 dekar (hvorav 241 dekar er registrert verdifull kystlynghei)	Mai – okt/nov

2.9.2 Andre aktuelle skjøtselstiltak

TILTAK (KORT BESKRIVELSE, REDSKAPSBRUK M.M.)	PRIORITERING (ÅR)	AREAL/ (DEL)OMRÅDE	TIDSROM (MND/UK E)
Lyngsviing (hvis ønske). Ikke betydelig behov per 2019.	Ett år i løpet av 2020-2025.	I parti med gammel og død røsslyng som lar seg svi av på en forskriftsmessig og sikker måte	Høst (oktober-november), evt seinvinter (febr-mars)

2.10 Oppfølging av skjøtelsplanen

NESTE REVIDERING/EVALUERES ÅR: 2025
BEHOV FOR YTTERLIGERE REGISTRERING AV SPESIFIKKE NATURTYPER OG/ELLER ARTSGRUPPER: Nei
GJENNOMFØRTE ELLER PÅBEGYNT TILTAK SOM ER FINANSIERT DE SISTE 5 ÅRA:
PERSON(-ER) SOM HAR ANSVAR FOR Å GJENNOMFØRE TILTAKENE I SKJØTSELSPLANEN: Jan A. Johansen

2.11 Bilder fra Staulen

Bilde 1: Kystlyngheia i Staulen vest domineres av røsslyng, krekling og einer. Bjørkeinnslaget er betydelig i enkelte partier.

Foto: Thomas Holm Carlsen, NIBIO.

Bilde 2: Bjørk dominerer i enkelte partier av naturbaselokaliteten Staulen vest.

Foto: Thomas Holm Carlsen, NIBIO.

Bilde 3: Hoveddelen av kystlyngheia er åpen og røsslyngrik. Bjørka på bildet har tydelige beitespor fra sau.

Foto: Thomas Holm Carlsen, NIBIO.

Bilde 4: I den østlige kystlyngheilokaliteten er det også en stor andel åpen grunnlendt mark i mosaikk med lynghei. Mye nakent berg indikerer et tynt jordsmonn. Heigråmose dominerer i bunnsjiktet.

Foto: Thomas Holm Carlsen, NIBIO.

Referanser

Direktoratet for naturforvaltning 2010. Utkast til handlingsplan for kystlynghei. DN-rapport 2010-x. (upubl.)

Kvalvik, M. S., Carlsen, T. H., Johansen, L. Thorvaldsen, P., Dyrhaug, M. & Bär. A. 2013. Verdifulle kystlyngheilokaliteter på Ytre Helgeland. Resultater fra kartlegging av kystlynghei fra Bindal i sør til Rødøy i nord. Bioforsk Rapport 8 (156).

Vedlegg

1 Lokalitetsbeskrivelse i Naturbase

1.1 Staulen vest

Søkbare egenskaper

Navn på lokaliteten Staulen vest		Kommune Herøy		Områdenr. 181810118			
ID i Naturbase		Registrert i felt av: Thomas H. Carlsen		Dato: 06.08.2019			
Eventuelle tidligere registreringer og andre kilder (skriftlige og muntlige)				Skjøtselsavtale: Inngått år: - Utløper år: -			
Hovednaturtype: D07, kystlynghei – 80 % Tilleggsnaturtyper: A05, rikmyr – 10 %			Utforminger: D0708, kalkfattig kystfukthei – 25 % D0707, kalkfattig kysthei – 55 % A0501, rik skog- og krattbevokst myr – 5 % A0505, åpen intermedier og rikmyr – 5 %				
Verdi (A, B, C): B		Annen dokumentasjon (bilder, belagte arter m.m.) Bilder					
Påvirkningsfaktorer (kodeliste i håndbok 13, vedlegg 11)							
Stedkvalitet		Tilstand/Hevd		Bruk (nå):		Vegetasjonstyper:	
< 20 m	x	God	x	Slått		Torvtukt	Tørr lynghei (H1) Fuktig lynghei (H3) Middelsrik fastmattemyr (M2) Div strandengtyper (U4, U5, U9)
20 – 50 m		Svak		Beite	x	Brenning	
50-100 m		Ingen		Pløying		Park/hagestell	
> 100 m		Gjengrodd		Gjødsling			
		Dårlig		Lauving			

Områdebeskrivelse

Innledning

I forbindelse med utarbeiding av skjøtselsplan for Staulen i Herøy kommune har kystlyngheiaområdene på Staulen blitt befart i 2019 av Thomas Holm Carlsen, NIBIO. Staulen ble første gang kartlagt i 2007 av Miljøfaglig utredning (Dag Holtan og Tommy Prestøy) som en del av kartlegging av naturtyper i Herøy kommune (Holtan og Prestø 2008). Senere kartavgrensninga og stedkvalitetet oppdatert av Bioforsk i 2014. Årets kartlegging av innsnevret det opprinnelige kystlyngheilokaliteten betydelig og samtidig registrert en ny kystlyngheilokalitet i den vestlige delen av Staulen.

Beliggenhet og naturgrunnlag

Staulen hører til Herøy kommune og er ei øy med fastlandsforbindelse både til Dønna over Åkviksundet og til Nord- og Sør-Herøy. Størrelsen på Staulen er ca. 2,6 km². Øya er stort sett flat og vekslende mellom tørre, skrinne og åpne grunnlendte partier i veksling med fuktigere myrlendt partier. Det finnes også skogpartier med bjørk, klatter med sitkagran, innmarksarealer i bruk og enkelte åpne vann på Staulen.

Kystlyngheilokaliteten «Staulen vest» ligger på den vestlige delen av Staulen, avgrenset av området ved Seløyveien i sør, innmarksarealet ved Nordstaulveien i øst, gården Sandvikja i nord og havet i vest. Lokaliteten er relativt flat men variert i forhold til naturtyper. Berggrunnen består hovedsakelig av ulike typer gneis i veksling. Noen partier med granitt finnes også som ganger i gneisen i den vestlige delen av øya. Lokaliteten ligger i mellomboreal vegetasjonssone og i klart oseanisk vegetasjonsseksjon (O2). Lokaliteten har UTM koordinater UTM33 0376399Ø 7326453N.

Naturtyper, utforminger og vegetasjonstyper

Lokaliteten er totalt 276,8 dekar og består av 80 % kystlynghei (D07), 10 % rikmyr (A05) og 10 % strandfragmenter. Utformingene av kystlynghei er 25 % kalkfattig kystfukthei (D0708) og 55 % kalkfattig kysthei (D0707). Resterende areal utgjøres av 5 % rik skog- og krattbevokst myr (A0501), 5 % åpen intermediær og rikmyr (A0505) og 10 % ulike utforminger av strandeng og strandsump (ikke verdifulle/store nok relatert til kriterier i DN-håndbok 13). Vegetasjonstypene som er representert er tørr lynghei (H1), fuktig lynghei (H3), middelsrik fastmattemyr (M2) og ulike strandeng- og strandsumptyper (U4, U5, U9).

Artsmangfold

Lokaliteten er dominert av røsslyng. Andre arter som preger heivegetasjonen er krekling, molte, torvmyrull, blokkebær, litt einer, skrubbær, bakkefrytle, smyle, tyttbær, flekkmarihånd og et relativt tykt heigråmosedekke. En god del bjørkeoppslag i feltsjiktet som delvis holdes nede gjennom beiting. I søkk i landskapet finnes rikmyrer og strandsumper. Her vokser arter som myrklegg, jåblom, myrhatt, kornstarr, harerug, fjellfrøsjerne. I saltere parti dominerer rustsivaks. Flere av myrene og strandsumpene går mot sjøen over i strandenger og tangvoller.

Stedvis har bjørkeskog etablert seg med feltsjikt dominert av sølvbunke, gulaks, mjødurt, engkvein, blåstarr, fjellfrøstjerne, slåttestarr, nebbstarr (NT på rødlista), gulstarr, fjelltistel, harerug og tepperot. Det er også et busksjikt med rogn, selje og bjørk og gir et gjengrodd inntrykk. Artsutvalget røper et sterkt semi-naturlig preg av noe som tidligere har vært åpen myr eller fukteng/våteng.

Bruk, tilstand og påvirkning

Lokaliteten er en del av et større beiteområde på 395 dekar. Årlig beiter det mellom 6 og 12 søyer pluss lam i beiteområdet. Beiteperioden er fra mai til september når lammene blir sortert ut. Etter sorteringa blir søyene sluppet ut på beitet igjen og det blir supplert med noen flere dyr fra andre beiteøyer i nærheten. Søyene beiter i området til klippinga i november.

Tilstand på kystlyngheia er god med hovedandel av røsslyng i ung fase. Stedvis dominerer også krekling, som kan true verdien av kystlyngheia da krekling er en betydelig dårligere beiteplante enn røsslyng. I enkelte deler av beiteområdet er det et betydelig oppslag av bjørk. Et høyere beitetrykk i perioder må til for å redusere bjørkeandelen. Alternativt bør det tynnes ut for hånd.

Fremmede arter

Ingen fremmede arter ble registrert i lokaliteten.

Kulturminner

Ingen registrerte kulturminner innenfor lokaliteten.

Skjøtsel og hensyn

Beitet bør fortsette i dette beiteområdet vest på Staulen som omfatter kystlyngheilokaliteten. Røsslyngen er ung og fin takket være den relativt lange beitehistorien. Sviing er ikke nødvendig i lokaliteten per i dag da røsslyngen er vurdert som frisk, ung og moden. Det anbefales et eventuelt større beitetrykk i perioder for å redusere oppslaget av bjørk. Det er rikelig tilgang på vann og området er enkelt å befare i forbindelse med oppsyn. Tilleggsfôring skjer i området ved gården i Sandvikja, nord i beiteområdet

Del av helhetlig landskap

-

Verdibegrunnelse

Staulen vest er røsslyngrik, er i god tilstand og blir holdt i hevd med årlig beite med sau. Størrelsen er av middels verdi. Det har ikke vært brent her i nyere tid og det er heller ikke behov for brenning for å bedre tilstand på røsslyng. Nebbstarr (NT, nært trua) ble registrert i en rikmyr i lokaliteten. Stedvis er lokaliteten under gjengroing med bjørk, men sauene begrenser oppslaget noe. Kystlyngheia får verdi B, viktig.

1.2 Staulen (oppdatering)

Søkbare egenskaper

Navn på lokaliteten Staulen				Kommune Herøy		Områdenr.		
ID i Naturbase BN00049957			Registrert i felt av: Thomas H. Carlsen			Dato: 06.08.2019		
Eventuelle tidligere registreringer og andre kilder (skriftlige og muntlige) Holtan, D. & Prestø, T. 2008. Kartlegging av naturtyper i Herøy kommune, Nordland						Skjøtselsavtale: Inngått år: - Utløper år: -		
Hovednaturtype: D07, kystlynghei – 60 % Tilleggsnaturtyper:				Utforminger: D0708, kalkfattig kystfukthei – 10 % D0707, kalkfattig kysthei – 50 %				
Verdi (A, B, C): B			Annen dokumentasjon (bilder, belagte arter m.m.) Bilder					
Påvirkningsfaktorer (kodeliste i håndbok 13, vedlegg 11)								
Stedkvalitet		Tilstand/Hevd		Bruk (nå):				Vegetasjonstyper:
< 20 m	x	God	x	Slått		Torvtekt		Tørr lynghei (H1)
20 – 50 m		Svak		Beite	x	Brenning		Fuktig lynghei (H3)
50-100 m		Ingen		Pløying		Park/hagestell		
> 100 m		Gjengrodd		Gjødsling				
		Dårlig		Lauving				

Områdebeskrivelse (oppdatering/supplering)

Innledning

I forbindelse med utarbeiding av skjøtselsplan for Staulen i Herøy kommune har kystlyngheiaområdene på Staulen blitt befart i 2019 av Thomas Holm Carlsen, NIBIO. Staulen ble første gang kartlagt i 2007 av Miljøfaglig utredning (Dag Holtan og Tommy Prestøy) som en del av kartlegging av naturtyper i Herøy kommune (Holtan og Prestø 2008). Senere kartavgrensninga og stedkvalitetet oppdatert av Bioforsk i 2014. Årets kartlegging av innsnevret det opprinnelige kystlyngheilokaliteten betydelig og samtidig registrert en ny kystlyngheilokalitet i den vestlige delen av Staulen.

Beliggenhet og naturgrunnlag

Staulen hører til Herøy kommune og er ei øy med fastlandsforbindelse både til Dønna over Åkviksundet og til Nord- og Sør-Herøy. Størrelsen på Staulen er ca. 2,6 km². Øya er stort sett flat og vekslende mellom tørre, skrinne og åpne grunnlendte partier i veksling med fuktigere myrlendt partier. Det finnes også skogpartier med bjørk, klatter med sitkagran, innmarksarealer i bruk og enkelte åpne vann på Staulen.

Kystlyngheilokaliteten «Staulen» ligger på den østlige delen av Staulen, avgrenset til fjellpartiene her i øst. En gammel vei som går mellom Sørstaulen og Nordstaulen avgrenser lokaliteten mot vest. Myrområdene er tatt ut fra kystlyngheilokaliteten. Berggrunnen består hovedsakelig av ulike typer gneis i veksling. Helt i nordøst ved Nordstaulen finnes et lag med kalkspatmarmor i veksling med kalksilikatskifer, amfibolitt og gneis. Lokaliteten ligger i mellomboreal vegetasjonssone og i klart oseanisk vegetasjonssesjon (O2). Lokaliteten har UTM koordinater UTM33 0377690Ø 7326513N.

Naturtyper, utforminger og vegetasjonstyper

Lokaliteten er totalt 240,6 dekar og består av 60 % kystlynghei (D07). Utformingene av kystlynghei er 10 % kalkfattig kystfukthei (D0708) og 50 % kalkfattig kysthei (D0707). Resterende areal utgjøres av nakne og fattige berg og åpen grunnleddt mark som ikke registreres som naturtyper i DN-håndbok 13. Vegetasjonstypene som er representert er tørr lynghei (H1), fuktig lynghei (H3).

Artsmangfold

Fra tidligere registrering har Holtan og Prestø (2008) gjort interessante funn i lokaliteten som funn av rynkevier, som her har sin største lokalitet i Herøy (usikkert nøyaktig hvor). Også funn av grøftesoleie er interessant, da den er regionalt sjelden. Ellers ble det bl.a. notert bjønnbrodd, blåklokke, blåstarr, breiull, brudespore, dvergjamne, enghumleblom, engstarr, fjellfrøstjerne, grønnkurle, gulaks, gulsildre, legevintergrønn, lodnerubloom, nattfiol, reinrose, rødsildre, stortveblad, svarttopp, vill-lin og vårmarihand. Hovedinntykket av lokaliteten slik den er avgrenset nå i 2019 er at den er tørrere, brattere og skrinne enn nabolokalitet i vest. Her opptrer kystlynghei i mosaikk med nakent berg og åpen grunnleddt mark. Røsslyng dominerer i partier sammen med krekling, molte, torvmyrull, smyle med heigråmose i bunn. Bergarten er i all hovedsak sur og derfor et lavt mangfold av karplanter.

Bruk, tilstand og påvirkning

Lokaliteten er en del av et større beiteområde på 757,3 dekar. Årlig beiter det mellom 6 og 12 søyer pluss lam i beiteområdet. Beiteperioden er fra mai til september når lammene blir sortert ut. Etter sorteringa blir søyene sluppet ut på beitet igjen. Søyene beiter i området til klippinga i november.

Tilstand på kystlyngheia er god med hovedandel av røsslyng i ung fase. Stedvis er det eldre og grovere røsslyng (mot Åkviksundet). Her kan det med fordel svis av etter ønske og behov.

Fremmede arter

Sitkagran ble registrert i lokaliteten (noen få frøplanter)

Kulturminner

Ingen registrerte kulturminner innenfor lokaliteten.

Skjøtsel og hensyn

Beitet bør fortsette i dette beiteområdet øst på Staulen som omfatter kystlyngheilokaliteten. Tilstanden på kystlyngheia i øst er stedvis dårlig med noe gammel og død røsslyng som med fordel kan svis bort for å gi bedre beite på sikt. Fjellpartiene er stedvis svært skrinne med mye nakent berg og grunnlendt mark. Gjengroingsfaren er minimal i disse partiene. Det er rikelig tilgang på vann og området er enkelt å befare i forbindelse med oppsyn.

Del av helhetlig landskap

-

Verdibegrunnelse

Staulen er røsslyngrik, er i god tilstand og blir holdt i hevd med årlig beite med sau. Størrelsen er av middels verdi. Det har ikke vært brent her i nyere tid og det kan være fordelaktig å få svidd av partier med gammel røsslyng og å bedre tilstand og beiteverdi. Det er ikke registret rødlistede arter i lokaliteten. Lokaliteten opprettholder sin verdi B, viktig som kystlynghei.

2 Retningslinjer for sviing

2.1 Lyngsviing som skjøtselsmetode – en kort introduksjon

Målet med lyngsviing er å forbedre beitet i lyngheier og sikre det biologiske mangfoldet. Røsslyngplanten taper beiteverdi når den blir gammel og forvedet og den bør derfor fornyes regelmessig gjennom sviing, normalt når den har nådd en alder på 15-25 år. I løpet av levetiden gjennomgår røsslyngen 4 faser, fra pionerfasen (0-6 år), byggefasen (6-15 år), moden fase (15-25 år) til degenererende fase (25 -50 år). I moden fase blir vedproduksjonen større enn bladproduksjonen. Det er nå sviing må til for å brenne bort den gamle forvedede røsslyngen og samtidig stimulere både nyspiring fra røttene og frøspiring fra frø lagret i jordsmonnet (Kvamme et al. 2009).

På Helgelandskysten og i Nord-Norge generelt vil røsslyngen vokse langsommere grunnet lave sommertemperaturer (Direktoratet for naturforvaltning 2012). Sammenlignet med Vestlandet er det derfor ikke behov for å brenne like ofte. Beitetrykk vil også påvirke og gi variasjoner i røsslyngens livssyklus. For svakt beitetrykk i en røsslynghei vil kunne gjøre at lyngen vokser hurtig, og gammel røsslyng vil tape beiteverdi. For sterkt beitetrykk vil kunne gjøre at røsslyngen blir utkonkurrert av gras, halvgras og urter.

Røsslyng er en brukbar beiteplante og det er de friske årsskudda, både langskudd og kortskudd, som hovedsakelig blir beitet. God beitetilgang i sommerhalvåret er viktig for at dyra skal ha god kondisjon når vinteren kommer. Det er først og fremst på vinteren at dyrene beiter på røsslyngen. Sviing av gammel røsslyng vil ved siden av å gi et bedre vinterbeite, bedre sommerbeitet ved at urter og gras vil utgjøre en større del av plantebestanden de første årene etter sviing. Både sviing og rydding er gode tiltak for bedring av beitekvaliteten sommerstid, i stedet for grøfting og planering i verdifulle lyngheiområder.

Det er viktig at lyngheiene beites etter sviing slik at trær og andre uønskede planter ikke etablerer seg i sviflatene. Det viktigste beitedyret i lyngheiene er utegangersauen som spiser av røsslyngen om vinteren. Helårs utegangersau foretrekker gras og urter om sommeren, mens om vinteren er det viktig med tilstrekkelige arealer med røsslynghei. En vedlikeholdt lyngheimosaikk gir den høyest mulige biodiversiteten hos kystlyngheiene og det beste beitet for helårs utegangersau. Brannflatene må ha begrenset størrelse for at en skal oppnå denne mosaikken. Dette er også viktig fordi store brannflater vil ta livet av mus, insekter og andre dyreslag som ikke klarer å flykte ut av brannfeltet eller ned under bakken. Med en småskala mosaikk vil også innvandringen av planter og dyr gå hurtigere til de nysvidde, mer næringsrike, feltene. Det er likevel viktig å ta hensyn til sviing i områder med svært mye gammel røsslyng (store gamle røsslyngstammer mer eller mindre uten blad). I disse kan størrelsen på sviflatene økes noe for å forhindre at beitetrykket blir for stort på små sviflater i etterkant av sviing, da det vil spire mye ung og fristende røsslyng. Det er avgjørende å nøye følge med beitetrykket etter sviing, for å unngå at sauen beiter for mye slik at de unge røsslyngskuddene ikke rekker å etablere seg.

På Helgeland blir ikke røsslyngplantene like store sammenlignet med Vestlandet, og andelen brennbar ved i de gamle plantene er ikke like høy. Det kan derfor oppleves som om det er vanskelig å få fyr på lyngheiene her i nord. I gras- og urterike heiområdene er det også en mindre andel røsslyng, og et sammenhengende brennbart vegetasjonsdekke er derfor mer sjeldent. Det er avgjørende at lyngbuskene over jorda er tørre nok for å få fyr, og at jordoverflaten er tørr nok for at mosedekket skal brenne. Det er derfor bra hvis man utfører sviing etter noen dager med vind. I gamle dager sa man at det skulle ha blåst nordavind i minst tre dager før lyngsviing (Norderhaug et al. 1999). Sviingen foretas best i vintermånedene februar og mars, men er det mye snø kan det utsettes til begynnelsen av april. Vær oppmerksom på hekkende fugl og gjeldende regler for åpen brenning (se Retningslinjer for sviing lenger ned). Det er også mulig å svi sein høst. For å ha kontroll over brannen er det viktig at det er tele i jordbunnen, eller at den er våt, slik at ikke jorda får for høy temperatur og ilden sprer seg ukontrollert. Frossen eller våt jordbunn vil også hindre at humusen med frøbanken vil brenne opp.

På selve dagen før sviing er det fint hvis vinden er jevn og stabil og av passe styrke. Svak vind vil gjøre at lyngen brenner dårlig, og svak vind skifter lett retning. Vinden bør heller ikke være for sterk. Da flytter brannfronten seg så hurtig at brannen blir ufullstendig, en kan også lett miste kontroll på brannen. Tradisjonelt sa man at passe vind var laber bris. For å få slukket brannen må man før sviing planlegge å svi mot en naturlig avslutning i terrenget, for eksempel toppen av en haug, bart berg, myrområde eller sjø. Hvis ikke dette er mulig, bør man svi av små branngater i kantene og i enden før en svir av det store feltet.

Terrenget bestemmer hvor mange personer som trengs ved sviingen. En åpen mark uten naturlige grenser for brannen krever flere personer for å kontrollere flammene sammenlignet med avsviing av et nes ut mot sjøen der det kan holde med en eller to personer.

2.2 Retningslinjer for sviing

(redigert etter SNO-retningslinjer, gjeldende fra 2011)

Det formelle

- Det er kommunen som er myndighet vedr. åpen brenning. Åpen brenning er bare tillatt dersom kommunen har åpnet opp for dette gjennom «forskrift om åpen brenning og brenning av avfall i småovner». Sjekk om kommunen har åpnet opp for dette. I motsatt fall må det søkes dispensasjon for forbudet.
- Stedlig politi skal alltid varsles i forkant av tidspunktet for brenning.
- Brannvesenet skal alltid varsles i forkant av tidspunktet for brenning.
- Naboer og grunneiere skal alltid varsles i forkant av tidspunktet for brenning.
- Kontakte Statens Naturoppsyn (SNO) v/Runar Omnøy for å avklare forekomst av og behov for hensyn til fugl i området.
- Kontakt evt. også Norsk Ornitologisk Forening (NOF).

Planlegging

- Antatt svisyklus ligger generelt i Norge på omtrent 15 år, i Nord- Norge noe lenger. Men hvor ofte en bør svi samme delflate avhenger av røsslyngens evne til å regenerere, røsslyngens tilveksthastighet og en vurdering av problemarter som kan komme inn etter sviing. Sjekk røsslyngtilstanden: gammel og grov røsslyng bør brennes, men regenereringa etter brann kan ta noen år og det er viktig å følge med på dette slik at ikke all røsslyng i området brennes før ny kommer tilbake. Vær oppmerksom på at planteproduksjonen er lav det første året etter sviing. Det er også viktig å huske på at der målsetningen er å bevare kystlynghei bør en i utgangspunktet ikke svi samme flate oftere en hvert tiende år. For hyppig lyngsviing fører til utvasking av plantenæringsstoffene.
- Planlegg godt hvor det skal brennes (se vedlegg 2 med anbefalte sviområder) – en mosaikkstruktur mellom brente og ubrente flater er å foretrekke. Sviing i lynghei bør skje i mosaikk med flater på maks 10-15 dekar for å få best mulig variasjon. I områder med svært mye gammel røsslyng (store gamle røsslyngstammer mer eller mindre uten blad) kan sviflatene økes noe for å forhindre at beitetrykket blir for stort på små sviflater i etterkant av sviing, da det vil spire mye ung røsslyng. Det er avgjørende å nøye følge med beitetrykket etter sviing, for å unngå at sauene beiter for mye slik at de unge røsslyngskuddene ikke rekker å etablere seg.
- Svi ikke to nabosviflater etter hverandre. Det anbefales å vente 3-5 år før en svir nabosviflaten. Vindstyrken og -retning vil imidlertid avgjøre hvor det er best å svi (vanligvis brenner man med

vinden). Det viktigste er å få svidd! Dette betyr at man kan være noe fleksibel med den endelige avgjørelsen av hvilken sviflate som skal svis av, avhengig av tilgjengelighet av eventuelle naturlige avslutninger for flammene.

- Ha en plan for hvordan brannen skal slukkes. Finnes det naturlige avslutningslinjer (som stier, myrkanter, bart berg eller tjern) eller må det brennes branngater? Ei branngate bør ha en bredde på 5-6 meter. Branngater skapes ved å svi av flater samme år som sviinga eller året før. Svi branngatene i svak vind og om mulig mot vindretningen, slik at vegetasjonen brenner langsomt med relativt høy varme.
- Utstyr som trengs til sviing: gassbrenner/blåslampe for å få fyr, og brannslukkere. Brannslukkerne består av en metallplate montert på et langt skaft. Det anbefales å bruke de langskaftede skogbrannvisperne som brannvesenet bruker. Kontakt brannvesenet for lån eller kjøp av disse. Et godt alternativ er aluminiumspader på lange skaft. Flammene slukkes med brannvifte/aluminiumspade gjennom å «slå» på flammene slik at de kveles.
- Brenn alltid mens jorda er fuktig eller det er tele i jorda (seint høst til tidlig vår fram til senest 15. april). Senere må man søke spesielt om tillatelse (Fylkesmannen).
- Det bør vises særlig aktsomhet ved sviing på tynt jordsmonn av hensyn til fare for erosjon og skader på fjell.
- Busker av vanlige treslag på over en meter skal kappes og fjernes før eller etter sviing i områder som er viktig for beiting, biologisk mangfold eller friluftsliv.
- Ta hensyn til fugl. Brenning skal skje før hekketiden. Vær obs på at noen arter, for eksempel havørn, legger egg allerede i mars.
- Ta hensyn til fornminner og kulturminner. For å bevare kulturminner skal det ikke brennes helt inntil disse. Dette skjer for eksempel ved at det finryddes en sone på bakken på 1-3 meter rundt kulturminner før brenning.

Under brenning

Bruk arbeidsklær av bomull eller ull, kraftige støvler, lue og arbeidshansker. Kunstfiber smelter lett.

- Begynn tidlig for å utnytte dagslyset! Det kan ta lang tid å få slukket brannen og en bør sette av hele dagen.
- Brenn bare under gunstige værforhold; laber bris er passe vindstyrke.
- Vanligvis brenner man med vinden. Vurderingen av hvilken retning flammene skal gå avhenger også av sviflatens topografi, fuktighet og branngater/naturlige grenser. Det kan være enklere å få lyngheia til å brenne i oppoverbakke. Men vær oppmerksom på at flammene sprer seg mye raskere oppover en bakke enn nedover. Flammene sprer seg også betydelig raskere med vinden enn mot vinden. Det er viktig å ha arealet under full kontroll, f. eks. at det er omringet av snø eller har naturlige eller skapte grenser/branngater. Ved usikkerhet er det bedre å tenne på øverst i terrenget og/eller brenne mot vinden. Det vanligste er likevel å la brannen følge vindretningen.
- Ha godt mannskap og slukkeutstyr (brannvifter, spader med lang skaft, snøskuffer etc.).
- Bruk gassbrenneren/blåselampen til å tenne på flere steder ved siden av hverandre slik at det hurtig danner seg en brannfront. Dette vil gi en mer fullstendig brenning, da den intense varmen fra brannfronten gjør at vegetasjonen tørker noe før den tar fyr.

- Da brannen er startet og brannfronten er skapt slukker man den brannfronten som brenner i feil retning, og følger etter på begge sider for å forhindre at brannfronten får utvikle seg mot sidene.
- Kartavgrensede sviflater kan inneholde en del myrpartier og annet som ikke kan/må svis. Det viktigste er å fornye røsslyng og holde ned gjengroingsarter. Punktvisi der det trengs. Dette gjelder spesielt i kuperte områder med fuktigere søkk mellom lyngtuene.
- Slukk omtrent to timer før det blir mørkt, og bruk tiden på å kontrollere at alt er under kontroll. Det er lettere å se røyk i dagslys.
- Ved slukking; vær bak flammene og slukk brannen fra kilden ved å «slå» på flammekilden slik at ilden kveles. Slukk brannen på bakketoppen. Da mister flammene noe av kraften og er lettere å slukke.
- Tar det fyr i maurtuer vær oppmerksom på at disse kan ulme i dagevis hvis man ikke svir av all vegetasjon/material som kan brenne.

Etter brenning

- Gå aldri fra et område hvor det fortsatt kommer røyk. Forsikre deg om at brannen er godt slukket. Brann i humusen vises ved at det kommer opp litt røyk fra bakken. Disse «underjordiske» brannene kan spres ukontrollert hvis man ikke forsikrer seg om å slukke ved å trampe på bakken.
- Ha nok beredskap ved behov for etterslukking.
- Stedlig politi skal alltid varsles etter at brenningen er avsluttet.
- Brannvesenet skal alltid varsles etter at brenningen er avsluttet.
- Naboer og grunneiere skal alltid varsles etter at brenningen er avsluttet.
- Fjern døde busker og kvister. Døde busker som står igjen etter sviing kan ellers forårsake jurbetennelse som en følge av stikk- og rispskader hos dyr som går på beite i disse områdene. Eventuelle busker og trær som ikke allerede er blitt fjernet før sviing anbefales også fjernet.
- Tegn inn på kart hvilke områder som er brent og når de er brent!
- Svidde felt bør sjekkes for uønsket oppslag av fremmede og problematiske arter og trær 2-4 år etter sviing, og eventuelle oppslag ryddes. Hvis oppslag av trær ikke blir nedbeitet kan en oppjustering av beitetrykket hjelpe.

3 Tiltakslogg, grunneiers notater

Her er det plass for grunneier å føre inn sine egne notater som gjelder gjennomføring av tiltakene.

AREAL/DELOM RÅDE	TYPE TILTAK (EKS SLÅTT, RYDDING, BEITING)	PERIODE	ANTALL DAGSVER K/ TIMER	ÅR

AREAL/DELOM RÅDE	TYPE TILTAK (EKS SLÅTT, RYDDING, BEITING)	PERIODE	ANTALL DAGSVERK/TIMER	ÅR

Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) ble opprettet 1. juli 2015 som en fusjon av Bioforsk, Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF) og Norsk institutt for skog og landskap.

Bioøkonomi baserer seg på utnyttelse og forvaltning av biologiske ressurser fra jord og hav, fremfor en fossil økonomi som er basert på kull, olje og gass. NIBIO skal være nasjonalt ledende for utvikling av kunnskap om bioøkonomi.

Gjennom forskning og kunnskapsproduksjon skal instituttet bidra til matsikkerhet, bærekraftig ressursforvaltning, innovasjon og verdiskaping innenfor verdikjedene for mat, skog og andre biobaserte næringer. Instituttet skal levere forskning, forvaltningsstøtte og kunnskap til anvendelse i nasjonal beredskap, forvaltning, næringsliv og samfunnet for øvrig.

NIBIO er eid av Landbruks- og matdepartementet som et forvaltningsorgan med særskilte fullmakter og eget styre. Hovedkontoret er på Ås. Instituttet har flere regionale enheter og et avdelingskontor i Oslo.